

Nr 103.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel till uppförande av två bostadshus för tullpersonalen i Mon; given Stockholms slott den 18 februari 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med ett av chefen för finansdepartementet förordat förslag av två bostadshus för tullpersonalen i Mon anvisa såsom reservationsanslag under sjunde huvudtiteln

dels å tilläggsstaten för år 1919	kronor 85,000,
dels ock å riksstaten för år 1920	» 85,000.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

F. V. Thorsson.

*Utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 februari
1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde:

Vid föredragning av frågorna rörande regleringen av de till sjunde huvudtiteln hörande utgifterna i riksstaten för år 1920 meddelade jag under punkt 66, att generaltullstyrelsen gjort framställning, i syfte att medel måtte anvisas till uppförande av två bostadshus för tullpersonalen i Mon, men att jag, särskilt med hänsyn till att kostnadsfrågan icke blivit till fullo utredd, icke var i tillfälle att då framlägga definitivt förslag i ämnet. Då behovet av byggnadernas snara uppförande emellertid syntes mig vara ådagalagt, ansåg jag emellertid, att anslag för ändamålet borde beräknas. Med bifall till vad jag dels under nyssnämnda punkt, dels vid föredragning av förslag till tilläggsstat för år 1919 under punkt 24 i anslutning till generaltullstyrelsens förslag, hemställde, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att i avbidan på den propo-

sition i ämnet, som kunde bliva förelagd riksdagen, för ifrågavarande ändamål beräkna bland de extra anslagen under sjunde huvudtiteln å riksstaten för år 1920 ett reservationsanslag av 85,000 kronor samt å tilläggsstaten för år 1919 ett reservationsanslag å samma belopp.

Sedan detta ärendes beredning numera slutförts, anhåller jag att härmed få avgiva förslag till proposition i ämnet. Jag följer i den redogörelse för vad i ärendet förekommit, som jag nu går att lämna, generaltullstyrelsens ovan förstuämnda skrivelse dagtecknad den 31 oktober 1918 och återgiver därutöver i vissa delar innehållet av de vid samma skrivelse i avskrift fogade handlingar.

Genom resolution den 5 november 1875 beviljade Kungl. Maj:t Dalslands järnvägsaktiebolag rättighet att anlägga och till allmänt begagnande upplåta järnväg från Sunnanå hamn vid Väneren över Mellerud och Västra Ed till riksgränsen mot Norge vid Högen. Säsom villkor, utom andra, för den sålunda meddelade koncessionen föreskrev Kungl. Maj:t, i enlighet med vad styrelsen för statens järnvägstrafik i underdånig skrivelse den 9 september 1875 hemställt, att bemälda bolag skulle i fråga om ordnande av förhållandena i avseende å tullbehandling av varor, som på sagda järnväg in- eller utfördes över riksgränsen, ställa sig till efterrättelse generaltullstyrelsens föreskrifter samt tillhandahålla för sådan tullbehandling erforderlig lokal å gränsstationen.

I skrivelse till styrelsen för ovannämnda bolag den 25 januari 1878 anförde generaltullstyrelsen följande:

»Då, efter vad kungl. generaltullstyrelsen inhämtat, arbetet å den så kallade Dalslands järnväg så fortskridit, att fråga lär vara att under innevarande år öppna en station invid riksgränsen mot Norge, har styrelsen, enär det lär bli av synnerlig vikt för trafiken på denna järnväg, att tillfälle beredes för tullbehandling vid gränsen av de för forsling å järnvägen emellan Sverige och Norge avsedda varor och resegods samt att fördenskull en tullstation anordnas vid den närmast gränsen blivande järnvägsstationen, velat härpå fästa eder uppmärksamhet, på det ni vid uppförande av stationsbyggnaden vid denna järnvägsstation måtte tillse, att där anordnas såväl tjänstelokaler och godsmagasin för tullbehandlingen som ock bostäder åt tullpersonalen, vilken torde komma att utgöras av en tjänsteman och en vaktmästare och för vilken personal erfordras för tjänstemannen minst tre boningsrum jämte kök samt för vaktmästaren ett boningsrum med kök tillika med nödiga uthus för hushållen.»

Den 1 april 1879 hemställde därefter generaltullstyrelsen, sedan upplyst blivit, att Dalslands järnvägsaktiebolag anordnat ovannämnda tjänstelokaler, godsmagasin och bostäder, hos Kungl. Maj:t, att en

tullstation, lydande under tullkammaren i Karlstad, måtte få inrättas vid Mon samt att för bestridande av de vid stationen förekommande göromålen måtte få anställas en kontrollör och en vaktmästare. Genom beslut den 18 april 1879 biföll Kungl. Maj:t vad generaltullstyrelsen sålunda hemställt.

Sedan därefter styrelsen för Dalslands järnvägsaktiebolag i skrivelse till generaltullstyrelsen den 19 maj 1879 anmält, att ifrågavarande järnväg komme att öppnas för allmän trafik den 18 juli sistnämnda år samt att för tullstationen i Mon avsedda tjänstelokaler och bostäder kunde för tullverkets räkning tagas i besittning under senare hälften av juni år 1879 eller den 1 juli samma år, utfärdade generaltullstyrelsen den 6 juni 1879 kungörelse, att förenämnda tullstation komme att träda i verksamhet sagda den 18 juli 1879.

Den sålunda inrättade tullstationen har sedermera förändrats till tullkammare samt är från och med år 1911 under chefskap av tullförvaltare lydande direkt under generaltullstyrelsen. Härjämte har vid olika tillfällen förstärkning av personalen ägt rum, så att densamma för närvarande utgöres av tullförvaltaren, en kammarskrivare och tre vaktmästare.

Av berörda personal hava tullförvaltaren, kammarskrivaren och en vaktmästare fått bostäder åt sig upplåtna i förenämnda bolag tillhöriga byggnader i Mon, nämligen kammarskrivaren i järnvägsstationsbyggnaden samt tullförvaltaren och en vaktmästare i ett i närheten av stationen beläget hus. De två övriga vid tullbevakningen i Mon anställda vaktmästarna bebo egna fastigheter i närheten av Mon.

I skrivelse till generalstyrelsen den 20 november 1917 har nu tullkammaren i Mon gjort framställning i syfte, att bolaget måtte tillförbindas att uppföra ett bostadshus för vissa av tullkammarens tjänstemän. I sistnämnda skrivelse har tullkammaren anfört:

»Tullkammaren får härmedelst till kungl. generaltullstyrelsens kännedom värdsamt inrapportera vissa bristfälligheter och olägenheter beträffande de av Dalslands järnväg till härvarande tullförvaltare och kammarskrivare upplåtna bostadslägenheter. Tullförvaltarbostaden är inrymd i en huslänga, som dessutom inhyser en stationskarl, en banvakt m. fl. järnvägsfunktionärer jämte en tullvaktmästare, under det kammarskrivarens bostad är inrymd i själva stationshuset å dettas nedra botten. Vad tullförvaltarens bostad beträffar må först och främst framhållas dess genomgående bristfälliga beskaffenhet, som gör den högst olämplig till vinterbostad. Till följe lägenhetens ringa utrymmen — ett av de å nedra botten belägna 3 små rummen måste nattetid i brist på jungfrukammare tagas i anspråk av tjänstefickan — har tullförvaltaren måst inreda sovrum å själva vinden. Detta sovrum saknar dörr och står medelst en brant trappa i förbindelse med en liten båsliknande tambur.

Väggarna bestå av tunna bräder med flera skrubbdörrar, som ej sluta bättre än de bilda stora springor, föranledande ett outhärdligt drag. Ett halvfönster finnes åt norr, vilket dock helt nyligen försetts med dubbelfönster, samt ett takfönster, som gisset och snett ej sluter tätare än att takdropp förekommer. Oaktat genom tullförvaltarens försorg allt vad göras kan gjorts med mattbeläggning och dylik inre ombonad, gör sig dock ett intensivt golvdrag gällande. Kammarsskrivarens bostad är om möjligt ännu sämre, och behöver här blott nämnas att ingången till våningen leder direkt från perrongen utan någon som helst förmedling av någon tambur: Bristerna synas tullkammaren så fundamentala, att någon avsevärd förbättring icke torde kunna åstadkommas även medelst en mycket grundlig reparation. Då lägenheten faktiskt är av hälsovådlig beskaffenhet — styrkt avskrift av läkarintyg bifogas — har tullkammaren ej tvekat att på detta sätt draga saken inför kungl. generaltullstyrelsen för ernående av en snar förbättring. Då ingen annan bostad finnes att tillgå på platsen, synes enda utvägen vara den, att Dalslands järnvägsaktiebolag ålades uppföra ett ordentligt vinterbonat hus för tullvaltare, kammarsskrivare och eventuellt trenne vaktmästare med möjligheter till framtida utvidgning. Enligt vad tullkammaren har sig bekant finnes å hemmanet Högen, beläget 7 kilometer från Mon helt nära norska gränsen, lämpliga lägenheter som provisoriskt skulle kunna tagas i bruk. Förutsättningen härför vore dock, att järnvägsbolaget ställde nödiga transportmedel till förfogande för resor till Mon fram och åter. Till sist bör kanske omnämnas, att även uthusen befinna sig i samma skick som bostäderna. Tvätthus och bryggstuga äro fallfärdiga och äro belägna, ej vid den nedanför flytande älven, utan rätt långt därifrån och högt på en bergkant, vadan erforderligt vatten måste dit bäras eller köras, vadan tvätten måste forslas till annan ort.

Tullkammaren har på sin tid till 1914 års tullkommission framfört liknande klagomål, dock utan att något resultat hittills uppnåtts.»

I de av tullkammaren åberopade läkarintygen, vilka äro avgivna i oktober 1917 av provinsialläkaren Albert Almqvist, har vitsordats att den nuvarande tullförvaltaren lede av muskelreumatism, som han med säkerhet ådragit sig i den underhålliga bostad, som åt honom upplåtits av bolaget, samt att den vid tullkammaren nu anställda kammarsskrivarens hustru, som lede av kroniskt bröstlidande, med största sannolikhet åsamkat sig denna sjukdom genom att vistas i den hälsovådliga bostad, som hon bebott i stationshuset i Mon.

På begäran av generaltullstyrelsen har styrelsen för Dalslands järnvägsaktiebolag i en den 12 februari 1918 dagtecknad skrift avgivit yttrande över tullkammarens förenämnda framställning. Därvid har bolaget, under åberopande av Kungl. Maj:ts ovan omförmälda resolution den 5 november 1875 och generaltullstyrelsens förutberörda skrivelse den 25 januari 1878, bestritt, att bolaget vore förpliktigt att tillhandahålla bostäder åt tullpersonalen i Mon, samt vidare anfört huvudsakligen följande. Bolaget hade tillmötesgått den under årens lopp ökade tullpersonalens anspråk på bostäder i den utsträckning, det varit bolaget möjligt. Hyrorna för ifrågavarande bostäder utgjorde, för tullförvaltarens lägenhet 200 kronor, för kammarsskrivarens 120 kronor och för

vaktmästarens 100 kronor, allt för år räknat, vilka hyror emellertid knappast täckte kostnaderna för de reparationer som bolaget under årens lopp låtit verkställa å lägenheterna. Bolaget skulle helst se, att de nybyggnader, som erfordrades för att bereda ifrågavarande tullpersonal bättre bostadslägenheter, utfördes genom tullverkets försorg, ty skulle bolaget åtaga sig uppförandet, måste detta ske på sådana villkor, att järnvägen icke lede någon ekonomisk förlust. Det av tullkammaren framställda förslaget om anordnande av provisoriska bostäder för tullpersonalen å hemmanet Högen ansåge järnvägsbolaget icke kunna genomföras, enär bolaget icke kunde bereda tullpersonalen lägenheter för resa fram och åter mellan tjänstgörings- och bostadsorten. Gent emot tullkammarens uppgift att bostäderna vore av beskaffenhet att medföra men för inneboendes hälsa åberopade bolaget en yttrandet bifogad, av förste provinsialläkaren i Älvsborgs län till bolaget avlåten, den 28 januari 1918 dagtecknad skrift av följande lydelse:

»På styrelsens begäran har undertecknad den 23 dennes företagit besiktning i sanitärt hänseende av några av järnvägsaktiebolaget till tullpersonal vid Mons järnvägsstation upplåtna bostadslägenheter.

De besiktigade lägenheterna utgjordes av bostad för
kammarskrivare: i stationshuset
d:o för tullförvaltare: i annat hus
d:o för tullvaktmästare: » »

1:o) *Kammarskrivarens bostad* utgöres av 3 rum och kök och tambur. Rummens takhöjd 3.54 m. med 23.52, 27.84 resp. 18 m² golvyta, alltså med en luftrymd av, i runda tal, 83.5 m³, 98.6 m³ resp. 63 m³, sammanlagd luftkub, kök och tambur oberäknade, 245.7 m³. Sammanlagd fönsterarea för varje rum utgör resp. 3.62 m², 3.62 m² och 2.78 m². (Ett fönster här, på begäran av hyresgästen, igensatt, annars 4.59 m².) Där boende familj uppgives utgöras av 4 personer. Luftkub för person alltså 61 m³.

2:o) *Tullförvaltarens bostad* utgöres av: förstuga samt 3 rum och kök i nedre botten samt, å vinden, ett gavelrum. Dessutom särskild köksförstuga och skafferier. Rummens takhöjd å nedre botten 3 m. med en golvarea av 13, 20 resp. 21 m² och luftkub av 39 m³, 69 m³, resp. 63 m³. Rummet å vinden 15 m² golvarea, c:a 45 m³ luftkub. Summa luftkub, kök och tambur oberäknade, 216 m³. Familjen sades utgöras av 6 personer: alltså 11.5 m² golvarea och 36 m³ luftkub för varje person. Fönsterarea i dessa rum utgjorde resp. 3.23 m², 3.33 m² och 3.33 m².

Å vinden här hade lägenhetsinnehavaren, ej ägaren, omedelbart framför trappan, som från nedre tamburen leder upp, och utan dörr eller annat avstängsel mot trappan, åt sig inrett ett sovrum, vilket emellertid icke f. n. begagnades. Ljus, här, genom takfönster. (Det å nedre botten såsom förmak betecknade rummet synes mig lämpligare att använda för sovrum.)

3:o) *Tullvaktmästarens lägenhet* utgjordes av 1 boningsrum och kök, tillhörande veranda och köksförstuga. Rumshöjden 3 m. Golvarea i boningsrummet 20 m²,

i köket 17 m²; luftkub alltså 60 m³ resp. 51 m³. Sammanräknat 111 m³. Familjen sades utgöras av 5 personer. Fönsterarea 1.665, resp. 1.665 m².

Samtliga lägenheter i trähus, med socklar av c:a 40 cm. höjd över marken. Uppvärmning medelst kakelugnar.

Beträffande underhållet anmärktes, att i tullvaktmästarens kök var golvet hårt slitet och skulle förbättras. I övrigt var, från hälsovårdssynpunkt sett, ej något att anmärka mot lägenheternas underhåll. I ett av de i den åt kammarskrivaren upplåtna lägenheten varande rum är ingång från perrongen direkt in, dock genom dubbla dörrar, vilka, om så skulle behövas och äskas, torde kunna tätas.

Ett annat rum, vilket användes till matsal, hade sina 2:ne fönster ut mot perrongen, vilken är övertäckt, vadan rummet ej kan erhålla direkt himmelsljus.

Efter vad som här ovan anförts, är i de olika lägenheterna sammanlagd luftkub, beräknad per person, tillräcklig, liksom ock golvytan.

Mot »direkta belysningen», fönsterytornas storlek i förhållande till rumsstorleken, är ej något att anmärka; däremot kan anmärkas, att det rum, vilket med sina fönster vetter mot övertäckta perrongen och på grund därav icke kan erhålla direkt himmelsljus, måste anses mindre gynnsamt som bostadsrum. Det användes som matsal.

Beträffande vindens apterande till sovrum har jag ej anledning yttra mig: den användes ej därtill för närvarande, och uppgavs vara, ej av järnvägsstyrelsen utan av hyresgästen därtill anordnad. Lägenheten innehåller annat rum lämpligt till sovrum.

Utan att vilja kränka enskilds förfoganderätt över sin förhyrda lägenhet, anser jag böra framhålla såsom i allmänhet önskvärt, att till sovrum och dagrum väljas de bästa, rymligaste och för direkt solljus bäst tillgängliga rum. Till s. k. förmak, vilka i dagligdagslivet ej så mycket nyttjas, kunna anspråken i berörda hänseende ej behöva sättas fullt så krävande.

Enär någon norm ej finnes för, huru många särskilda rum en familjebostad i allmänhet eller för särskilda tjänsteklasser bör innehålla, saknar jag anledning här att yttra mig om, huruvida *rummens antal* i de besiktigade lägenheterna är att anse som tillräckligt. Antalet synes motsvara, vad K. Generaltullstyrelsen äskat.

Av besiktningen och de från densamma här ovan framlagda uppgifterna framgår, att bostäderna erbjödo *tillräcklig luftrymd* för de inneboende; att direkta *belysningsförhållandena* ingalunda voro otillräckliga — om man fränser det till matsal använda rummet invid perrongen.

Något spår till *fukt*, mögel el. dylikt kunde icke någonstades i de besiktigade lägenheterna upptäckas å väggar, i vrår, garderober eller på där förvarade skodon, klädesplagg eller andra föremål.

Beträffande själva bostadsorten, stationens belägenhet, var jag icke i tillfälle anställa säkra iakttagelser. Trakten förefaller i klimathänseende ogynnsam, omgiven av mossar med svag avrinning och högt grundvattenstånd. I en ej långt från bostäderna befintlig brunn nådde vattnet upp till blott 0.75 m. från jordytan.

På grund av besiktningen och därvid gjorda iakttagelser, varav de väsentligaste härövan anförts, anser jag att de ifrågavarande bostäderna *icke äro hälsovidriga*.

Med anledning av vad sålunda förekommit har generaltullstyrelsen enligt beslut den 22 februari 1918 uppdragit åt ingenjören vid Stock-

holms stads byggnadskontor J. Persson att i Mon verkställa undersökningar för utrönande av de åtgärder från tullverkets sida, som kunde anses påkallade för beredande av tjänliga bostäder åt därvarande tullpersonal; och har med anledning härav Persson i en den 4 maj 1918 dagtecknad, till generaltullstyrelsen ställd skrift framställt förslag om dels vissa ändringsarbeten inom stationshuset i Mon, varigenom ökat utrymme komme att beredas därvarande tullkammare, dels ock uppförande av två bostadshus för tullpersonalens räkning i enlighet med vid förslaget fogade ritningar.

I nämnda skrift har till en början anförts följande.

Den nuvarande av kammarskrivaren använda bostaden, vilken vore belägen uti stationshusets bottenvåning och bestode av tre rum och kök, vore ur rent byggnadsteknisk synpunkt synnerligen underhaltig. Samtliga rum saknade ventilationsanordningar, och fönsterna vore bristfälliga. Bostaden stode i direkt förbindelse med den öppna perrongen och saknade såväl tambur som vindfång. Eldstäderna vore bristfälliga, särskilt kakelugnen uti sängkammaren vilken i sitt nuvarande skick utgjorde en ständig fara för eldsolycka. Golvbjälklagen vore belägna cirka 30—40 cm. ovan marken, och utrymmet mellan desamma och marken vore icke på brukligt sätt evakuerat genom ventiler i grundmurarna. Tullförvaltarens bostad innehölle uti bottenvåningen tre rum och kök och uti vindsvåningen två mindre rum. Samtliga rum saknade friskluftsventiler, och en del av eldstäderna vore bristfälliga. Uti sovrummet, beläget å vinden, bestode eldstaden av en järnkamin, och rummet stode i direkt förbindelse utan dörr med en brant och smal stegliknande trappa från en utan eldstad befintlig tambur i bottenvåningen.

Uti den åt en vaktmästare upplåtna bostaden, som bestode av ett rum och kök, vore särskilt golvet uti köket mycket dåligt, vilket vid nordliga vindar gjorde sig märkbart genom att kall och rå luft inpressades i bostaden underifrån genom golvbjälklaget.

Då ifrågavarande byggnad, dels på grund av sin höga ålder och dels på grund av olämplig planindelning, icke med fördel kunde ombyggas och moderniseras samt byggnadens olämpliga läge i samma lågt belägna plan som bangården ständigt utsatte densamma för i ifrågavarande trakt tidvis förekommande ogynnsamma temperaturförändringar, kunde det icke anses välbetänkt, att statsverket genom köp skulle förvärva densamma. Förbättrade bostäder för tullpersonalen kunde sålunda enligt Perssons bestämda uppfattning icke erhållas genom förändringar eller ombyggnader av nu befintliga byggnader. Det vore därför enligt Perssons åsikt nödvändigt att uppföra nya tidsenliga byggnader. Härigenom kunde man genom att göra desamma bekväma, rymliga och praktiskt inredda, höja trevnaden för den personal, som hade att fullgöra sin tjänst på denna avsidens belägna plats.

Med utgångspunkt härifrån har Persson utarbetat förslag till två nybyggnader, nämligen en vinterbonad villa av trä i tvenne våningar med källare och under tak av tegel, avsedd för tulltjänstemän av högre grad, samt en dylik byggnad, avsedd för tjänstemän av lägre grad.

I fråga om de sålunda föreslagna byggnaderna innehåller Perssons skrift följande:

Byggnaderna tänktes förlagda till en plats, belägen nordväst om den nuvarande stationsbyggnaden, på ett staten tillhörigt markområde. Den föreslagna byggnadstomten bestode av berg i dagen och vore delvis bevuxen med gran- och tallskog. Tomtens medelhöjd över bangårdsplanet utgjorde cirka 8—10 meter, och avståndet till stationshuset överstege icke 200 meter. Den större byggnaden, vilken tänktes förlagd till tomtens västra del, komme att innehålla en för tullförvaltaren avsedd bostad om 5 rum och kök jämte jungfrukammare samt erforderliga garderobs- och toalettutrymmen m. m., en för kammarskrivaren avsedd bostad om 4 rum och kök jämte jungfrukammare samt garderobs- och toalettutrymmen m. m. I vindsvåningen skulle förläggas ett för båda lägenheterna gemensamt badrum. Byggnaden vore avsedd att uppvärmas genom centralvärmeledning. Under västra delen av byggnaden, där marken genom nivåförändring vore lägre, skulle inredas erforderliga källarutrymmen, såsom kol- och pannrum, matkällare och tvättstuga m. m. Byggnaden tänktes uppförd på grund av betong och kallmur med väggar av 3 tums spåntad plank, dubbla lag panel med papp och fyllning samt under tak av tegel. Byggnaden för tjänstemän av lägre grad, vilken tänktes förlagd till tomtens östra del, beräknades inrymma tre bostadslägenheter, envar om 2 rum och kök med erforderliga småutrymmen. För att förkorta byggnadskroppen samt nedbringa kostnaderna borde ett rum till varje bostad förläggas till vinden, dock så att genom den närgränsande trappan detsamma erhöles förbindelse med underliggande rum. Varje lägenhet skulle hava egen ingång med tillhörande trappa till ovanliggande rum i vinden. Nu ifrågavarande byggnad tänktes uppförd i huvudsaklig överensstämmelse med den för tjänstemän av högre grad avsedda, dock med den ändring att i källaren en tvättstuga, som tillika skulle användas till badrum, förlades under byggnadens östra del. I denna byggnad tänktes rummen uppvärmda genom kakelugnar. Båda byggnaderna skulle förses med pumpvattenledning från en brunn, belägen å stationsområdet. Avloppsledningar skulle utföras och förbindas med ett större dike, som hade sitt utlopp i den närbelägna ån.

Beträffande de för dessa byggnaders uppförande erforderliga kostnaderna har Persson verkställt approximativa beräkningar, vilka givit till resultat, att kostnaderna skulle komma att uppgå till sammanlagt 83,000 kronor, varav för den större byggnaden 52,000 kronor och för den mindre 31,000 kronor. Ifråga härom har Persson meddelat, att vid beräkningen iakttagits de för ifrågavarande trakt gällande cirka 20 procent lägre material- och arbetspriserna, men tillika anmärkt, att då kostnaderna vore beräknade under nuvarande vanskliga förhållanden inom arbetsmarknaden, det icke vore uteslutet, att ytterligare prisstegringar kunde komma att öka de angivna kostnadsbeloppen. Vidare har Persson framhållit, att därest, på sätt sålunda föreslagits, nya bostäder uppfördes för ifrågavarande tullpersonal, tullkammarens behov av större och ändamålsenligare lokaler skulle kunna tillgodoses därigenom, att den nuvarande kammarskrivarbostaden utrymdes.

Med anledning av ingenjören Perssons ovanberörda förslag hava på begäran av generaltullstyrelsen utlåtanden i ärendet avgivits av domänstyrelsen och byggnadsstyrelsen, varjämte styrelsen för Dalslands järnvägsaktiebolag efter anmodan inkommit med förnyat yttrande.

Domänstyrelsen har i skrivelse den 25 juli 1918 förklarat sig medgiva, att det i förslaget avsedda, Kungl. Maj:ts och kronan tillhöriga tomtområdet finge till generaltullstyrelsen utarrenderas, under villkor att den plantskog, som funnes å området, ersattes med 75 kronor i ett för allt, att tomthyra erlades med 50 kronor om året samt att stängsel uppfördes och underhölles omkring området.

Styrelsen för Dalslands järnvägsaktiebolag har i sitt den 27 sistlidna augusti avgivna yttrande, jämte det bolaget förklarat sig med visst undantag godkänna de av ingenjören Persson föreslagna åtgärder för beredande av större och ändamålsenligare tullkamarlokaler i Mon samt åtagit sig att verkställa därav påkallade ändrings- och reparationsarbeten, anført, att bolaget ansåge det vara nödvändigt, att tullverket föranstaltade om uppförande av nya och tidsenliga byggnader för beredande av bekväma, rymliga och praktiskt inredda bostäder åt ifrågavarande tullpersonal, enär bolaget för sin egen personal vore i behov av de lokaler, som för närvarande vore upplåtna åt tullförvaltaren och en vaktmästare.

Byggnadsstyrelsen har i skrivelse till generaltullstyrelsen den 26 september 1918 anført huvudsakligen följande.

Sedan vissa anmärkningar inom byggnadsstyrelsen framställt mot de av ingenjören Persson uppgjorda ritningarna till de föreslagna byggnaderna, hade Persson på anmodan av byggnadsstyrelsen uppgjort nya, i september 1918 dagtecknade ritningar till samma byggnader. I dessa ritningar hade byggnadsstyrelsens anmärkningar beaktats, utom i fråga om anordningen av uppvärmningen av den för tjänstemän av högre grad avsedda byggnaden, vilken enligt byggnadsstyrelsens mening borde uppvärmas med kakelugnar och icke medelst centraluppvärmning. Särskilt för en byggnad med nu ifrågavarande läge, där svårighet förefunnes att i händelse av fel å värmeledningen hastigt få detsamma avhjälpt, syntes nämligen vanlig uppvärmning med kakelugnar böra föredragas, i synnerhet som denna anordning vore väsentligt billigare såväl i anläggning som drift. Därest byggnadens uppvärmning skulle ske med kakelugn, måste ritningarna till nyssnämnda byggnad fullständigt omarbetas. Om däremot centraluppvärmning lämpligen kunde användas, hade byggnadsstyrelsen för sin del i övrigt intet att erinra emot de nya ritningarna. Det kostnadsförslag, som bifogats det remitterade ärendet och som utvisade en kostnad per kubikmeter av 26 kronor för den mindre och 32 kronor för den större byggnaden, vore synnerligen lågt beräknat, och ansåge byggnadsstyrelsen kostnaden böra beräknas efter ett medelpris av omkring 60 kronor per kubikmeter, dock under förutsättning att kakelugnar användes till uppvärmning istället för värmeledning. Byggnadskostnaden skulle således efter byggnadsstyrelsens beräkning uppgå till respektive 70,800 kronor och 98,400 kronor eller sammanlagt i runt tal 170,000 kronor. Skulle värmeledning anordnas i den för tjänstemän av högre grad avsedda byggnaden, komme kostnaden att ökas med ytterligare 15,000 kronor. Med hänsyn därtill att trakten på grund av dimmor och andra omständigheter vore mindre fördelaktig som bostadsplats, ansåge emellertid byggnadsstyrelsen sig böra ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligare att flytta hela tullstationen till Ed, där kronan ägde för ändamålet fullt lämplig mark.

För egen del har generaltullstyrelsen i sin förevarande skrivelse anført följande:

»Den i ärendet åstadkomna utredningen har styrelsen funnit giva vid handen, att ett ingripande från statens sida för ordnande av ifrågavarande tullpersonals bostadsförhållanden är alldeles ofrånkomligt; och får styrelsen i sådant avseende underdånigst anföra följande.

Av den här ovan lämnade redogörelsen för Dalslands järnvägsaktiebolag åliggande skyldigheter gent emot tullverket torde framgå, att bemälda bolag icke är förpliktigat att tillhandahålla bostadslägenheter åt de i Mon tjänstgörande tulltjänstemännen. För de av berörda tjänstemän, som icke bebo egna fastigheter, finnes emellertid icke i Mon eller trakten däromkring tillgång till andra bostäder än dem, som järnvägsbolaget sålunda på grund av frivilligt åtagande åt dem upplåtit. Att dessa tjänstemän skola för erhållande av bostäder vara uteslutande beroende av tillmötesgående från järnvägsbolagets sida, för så vitt de icke äro i tillfälle att förvärva egna fastigheter, måste anses vara synnerligen otillfredsställande och torde jämväl kunna medföra våda ur synpunkten av statsverkets intresse att besätta ifrågavarande befattningar med fullt kompetenta personer. Det kan nämligen befaras, att, därest tjänliga bostäder för innehavare av omförmälda befattningar icke finnas att tillgå, svårighet skall möta att erhålla lämpliga personer till dessa befattningar, som visserligen redan i följd av förhållandena i övrigt å ifrågavarande ort torde vara föga eftersträfvansvärda men å andra sidan äro med hänsyn till arten av den över Mon gående trafiken mycket krävande.

Vad angår beskaffenheten av de av Dalslands järnvägsaktiebolag till tullpersonalen upplåtna bostäder lär det visserligen icke genom den i ärendet förebragta utredning kunna anses ådagalagt, att bostäderna befinna sig i ur hygienisk synpunkt alldeles obrukbart skick. Generaltullstyrelsen finner det däremot vara utrett, att bostäderna äro behäftade med så väsentliga brister, att de i sitt nuvarande tillstånd äro för sitt ändamål i hög grad olämpliga, och att bristfälligheterna icke kunna med fördel avhjälpas ens genom en mycket grundlig reparation.

Med hänsyn till det nu anförda och då Dalslands järnvägsaktiebolag förklarat sig vara i behov av bostäderna för sin egen personal, anser generaltullstyrelsen det vara nödvändigt, att åtgärder snarast möjligt vidtagas i syfte att bostäder må kunna genom tullverket tillhandahållas ifrågavarande tullpersonal. Då någon med för berörda ändamål tjänliga bostadshus bebyggd fastighet icke finnes i Mon eller dess omnejd, lär alltså någon annan åtgärd i angivna syfte icke kunna vidtagas än att nya bostadshus uppföras.

Mot de av byggnadsstyrelsen förordade ritningar till de föreslagna byggnaderna, som, enligt vad här ovan anförts, skulle komma att innehålla, den för tjänstemän av högre grad avsedda dels en lägenhet om 5 rum och kök jämte jungfrukammare, dels ock en lägenhet om 4 rum och kök jämte jungfrukammare, samt den för tjänstemän av lägre grad avsedda tre lägenheter, envar om 2 rum och kök, är från styrelsens sida icke något att erinra; och anser styrelsen i likhet med byggnadsstyrelsen, att jämväl den för tjänstemän av högre grad avsedda byggnaden bör uppvärmas medelst kakelugnar. De ifrågasatta byggnaderna böra enligt generaltullstyrelsens åsikt lämpligen uppföras genom byggnadsstyrelsens försorg.

Generaltullstyrelsen har icke förbisett, att den av byggnadsstyrelsen beräknade kostnaden, 170,000 kronor, för uppförande av bostadshusen måste förefalla avsevärt hög. Emellertid är enligt generaltullstyrelsens åsikt behovet av de nya bostäderna så trängande, att ett uppskov med det ifrågasatta byggnadsföretaget icke utan våda kan äga rum, intill dess byggnadskostnaderna tilläventyrs skulle kunna nedbringas.

Vidkommande det av byggnadsstyrelsen framställda förslag om tullkammarens förflyttning till Ed och uppförande därstädes av bostäder för tullpersonalen kan generaltullstyrelsen för sin del icke biträda detta förslag. Generaltullstyrelsen finner det nämligen vara ur tullverkets synpunkt så gott som nödvändigt, att ifrågavarande gränstullkammare är förlagd vid den järnvägsstation, som är belägen närmast gränsen mot Norge. Härtill kommer, att med hänsyn till förutberörda koncessionsvillkor Dalslands järnvägsaktiebolag icke lär vara skyldigt och, enligt uppgift, icke heller är villigt att tillhandahålla tullkammarlokaler å annan plats än vid sagda station.

Beträffande de hyresbelopp, som böra av vederbörande erläggas för de föreslagna bostäderna, lär det enligt § 12 i nådiga avlöningsreglementet för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning den 18 juni 1910 ankomma på generaltullstyrelsen att bestämma dessa belopp.»

På grund av vad sålunda anförts har generaltullstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till 1919 års riksdag föreslå riksdagen att anvisa ett belopp av 170,000 kronor för uppförande i överensstämmelse med av byggnadsstyrelsen förordade ritningar och genom nyssnämnda styrelses försorg av två bostadshus för tullpersonalen i Mon, samt att av berörda belopp hälften eller 85,000 kronor måtte anvisas å tilläggsstat för år 1919.

Den av mig nu lämnade redogörelsen utvisar beträffande kostnaden för de föreslagna byggnaderna, att de beräkningar, som i sådant hänseende uppgjorts dels på föranstaltande av generaltullstyrelsen och dels genom byggnadsstyrelsens försorg, lett till väsentligen olika resultat. Under det att den förra beräkningen slutar på en summa av 83,000 kronor, uppgår enligt den senare beräkningen motsvarande kostnad till 185,000 kronor och kostnaden för utförande av det av byggnadsstyrelsen förordade förslaget, innefattande uppvärmning genom kakelugnar även i den större byggnaden, till 170,000 kronor. Då det givetvis måste förefalla anmärkningsvärt, att de verkställda kostnadsberäkningarna visat så väsentligt olika resultat, har jag anmodat byggnadsstyrelsen att undersöka, huruvida icke de i Mon gällande materialpriser och arbetslöner kunde medgiva nedsättning av den av styrelsen beräknade kostnadssumman, samt att inkomma med det förnyade yttrande i ämnet, vartill en sådan undersökning kunde föranleda.

*Departements-
chefen.*

Resultatet av den ytterligare undersökning, byggnadsstyrelsen på denna min anmodan föranstaltat, föreligger i en till mig ställd skrivelse av den 30 januari 1919, för vars innehåll jag nu ber att få redogöra.

Med anledning av det erhållna uppdraget hade styrelsen låtit assistenten hos styrelsen J. Telander på platsen verkställa erforderlig undersökning, av vilken framgått följande.

*Byggnads-
styrelsens nya
kostnads-
utredning.*

Dalslands järnväg hade å ifrågavarande plats för närvarande under uppförande en bostadsbyggnad, vilken beräknats kosta 27 kronor per kubikmeter. Denna byggnad uppfördes emellertid av på orten bosatta mindre hantverkare, och arbetet dirigerades direkt av person, anställd i järnvägens tjänst. Av järnvägen utförda transporter m. m. vore icke inberäknade i byggnadskostnaden, i vilken ej heller upptagits ersättning för ritningar och tillsyn. För varje annan än Dalslands järnväg måste dylikt byggnadsarbete organiseras på helt annat sätt och kostnaderna beräknas annorlunda.

Då lämplig byggmästare icke finnes å platsen, syntes det nödvändigt att för tullverkets ifrågasatta byggnader söka entreprenör på annan ort genom anbud, infordrade medelst annonsering, samt att åstadkomma nödig kontroll å arbetets utförande genom anlitan av någon i Göteborg eller närmare Mon bosatt byggnadskunnig och uppgiften vuxen person.

Vidkommande kostnaden hade utredningen givit vid handen, att materialpriser och arbetslöner å ifrågavarande plats ställde sig omkring 15 % billigare än de, byggnadsstyrelsen lagt till grund för sin kostnadsberäkning. Byggnadsstyrelsen hade utgått från ett pris per kubik-

meter av 60 kronor, under det att de lokala prisförhållandena syntes berättiga att räkna med ett pris per kubikmeter av 51 kronor.

I samband med den på platsen verkställda undersökningen hade assistenten Telander hos en byggmästare i Göteborg, vilken på räkning uppfört ett flertal bostadsbyggnader vid Bergslagernas järnvägar, framställt förfrågan rörande priset per kubikmeter å dylika byggnader, och hade denne uppgivit detsamma till 54 kronor, däri icke inräknats kostnader för ritningar, arbetsbeskrivning, kontroll och byggmästararvode.

Även om man sålunda vid entreprenadanbuds infordrande skulle kunna ha förhoppningar om att erhålla anbud, grundade på ett enhetspris av 51 kronor per kubikmeter för själva byggnadsarbetet, ansåge byggnadsstyrelsen dock tillrådligt att icke basera kostnadsberäkningen på lägre enhetspris än 55 kronor per kubikmeter, motsvarande en byggnadssumma för båda byggnaderna av sammanlagt 156,000 kronor, dels med hänsyn därtill att alla ytterväggar, på grund av byggnadens öppna och för blåsten utsatta läge, måste förses med ännu ett lager papp utöver de två beräknade, dels emedan i ovan angivna enhetspris icke vore inberäknad någon post för ritningar, kontroll och byggmästararvode.

Till den nyssnämnda byggnadssumman borde emellertid läggas kostnader för följande arbeten, som icke syntes vara upptagna i den ursprungliga, av ingenjören Persson uppgjorda kostnadsberäkningen och som icke heller kunde anses inberäknade i enhetspriset 55 kronor per kubikmeter, nämligen sprängning, väganläggning, planeringar, stängsel omkring området ävensom rörledning till brunn samt avloppsledning till dike. För dessa arbeten syntes böra beräknas en summa av minst 18,500 kronor.

Med stöd av den närmare utredning av förevarande byggnadsfråga, som sålunda företagits, ville det synas, som om icke ens de 170,000 kronor, som av byggnadsstyrelsen och generaltullstyrelsen ansetts böra för ändamålet disponeras, skulle fullt komma att täcka behovet.

*Departements-
chefen.*

Genom den av generaltullstyrelsen framlagda och av mig nu i huvudsak återgivna utredningen i detta ärende finner jag vara ådaga-lagt, att ifrågavarande av Dalslands järnvägsaktiebolag åt vissa tulltjänstemän i Mon tillhandahållna bostadslägenheter, vare sig de kunna betecknas såsom direkt hälsovådliga eller icke, i varje fall äro så bristfälliga, att åtgärder böra ofördröjligen vidtagas för åstadkommande av bättre bostäder. Bolaget har för sin del bestritt, att skyldighet skulle åligga bolaget att tillhandahålla bostäder åt tullpersonal i Mon, och tillika för-

klarat, att, därest bolaget åtog sig att uppföra nybyggnader för ändamålet, detta måste ske under sådana villkor, att bolaget icke lede någon ekonomisk förlust. Huruvida bolaget kan anses pliktigt att ersätta de nuvarande bostadslägenheterna — vilka, på sätt utredningen visat, anordnats av bolaget i enlighet med generaltullstyrelsens på Kungl. Maj:ts resolution den 5 november 1875 stödda föreläggande — med andra och tillfredsställande lägenheter, bör enligt min mening icke vara avgörande vid bedömandet av den föreliggande frågan. Då nämligen bolaget i varje fall icke är skyldigt att hyresfritt tillhandahålla bostäder för ifrågasvarande personal och säkerligen icke heller att i fråga om byggnadsarbetets utförande ställa sig till efterrättelse föreskrifter eller underkasta sig kontroll från kronans sida, synes det mig vara förmånligare för statsverket att genom egen försorg utföra erforderliga nybyggnader.

I fråga om planen för nybyggnadsföretaget har jag ingen erinran att framställa mot vad byggnadsstyrelsen med instämmande av generaltullstyrelsen förordat. Jag vill endast, med erinran att, enligt byggnadsstyrelsens utsago, de senast omnämnda ritningarna till den för tjänstemän av högre grad avsedda byggnaden böra, med hänsyn till byggnadens avsedda uppvärmning genom kakelugnar, omarbetas, framhålla, att, sedan omarbetningen verkställts, ritningarna böra underställas generaltullstyrelsen för godkännande. I likhet med generaltullstyrelsen anser jag, att byggnaderna böra uppföras genom byggnadsstyrelsens försorg, varom det torde ankomma på Kungl. Maj:t att, därest det förslag jag nu framlägger vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, främdeles meddela beslut.

Den av byggnadsstyrelsen på min anmodan verkställda förnyade utredning i kostnadsfrågan, vars resultat framlagts i den av mig återgivna skrivelsen av den 30 januari 1919, synes utvisa, att till grund för beräkningen kan läggas ett enhetspris av 55 kronor per kubikmeter i stället för det enhetspris av 60 kronor, på vilket den av byggnadsstyrelsen i dess skrivelse den 26 september 1918 meddelade beräkningen grundats. Härigenom skulle en nedsättning av den av styrelsen beräknade kostnaden med 14,000 kronor eller till 156,000 kronor möjliggöras, därest icke den förnyade utredningen upptagit vissa, till sammanlagt 18,500 kronor beräknade kostnader för sprängning, väganläggning, planeringar och stängsel samt vatten- och avloppsledningar, vilka utgiftsposter av anledning, som icke framgår av vad byggnadsstyrelsen härom anfört, saknas i styrelsens förra beräkning.

Med den nya undersökningen i kostnadsfrågan torde man kunna antaga, att all den utredning härutinnan som kan åstadkommas blivit

förebrought; och emot vad byggnadsstyrelsen i sin senaste skrivelse an-
fört lär någon nedsättning av den av styrelsen förut beräknade kost-
naden icke kunna ifrågasättas. Å andra sidan finner jag de i samma
skrivelse gjorda beräkningarna icke böra föranleda någon höjning av
kostnadsberäkningen, vilket byggnadsstyrelsen icke heller synes hava
avsett.

I anslutning till vad jag nu anfört och under återopande av den
utredning, för vilken jag förut redogjort, hemställer jag, att Kungl.
Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med det av
mig förordade förslaget av två bostadshus för tullpersonalen i Mon
anvisa såsom reservationsanslag under sjunde huvudtiteln

dels å tilläggsstaten för år 1919.....	kronor 85,000,
dels ock å riksstaten för år 1920.....	» 85,000.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda
hemställan behagade Hans Maj:t Konungen bifalla;
och skulle proposition till riksdagen avlätas av den
lydelse, bil. litt. vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnar Grip.